

Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze
Oddział w Szamotułach

LXIV Ogólnopolski Wysokokwalifikowany Rajd Pieszy “Wielkopolska’2023”

INFORMATOR KRAJOZNAWCZY

Trasa nr 1

ROGOŹNO WLKP. - Oborniki – Obrzycko – Szamotuły –
Ostroróg – Nojewo – Sieraków – Mniszki – Pszczew –
Trzciel – Zbaszyń - **NOWY TOMYŚL**

8-22 lipca 2023 r.

Patronat honorowy:

WOJEWODA
WIELKOPOLSKI
MICHAŁ ZIELIŃSKI

MARSZAŁEK
WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO
MAREK WOŹNIAK

Patronat medialny:

Rogoźno

Miasto w pow. obornickim, nad Wełną i jeziorem Rogoźno, zwanym też Rogozińskim (pow. 136 ha, głęb. 5,8 m). Ponad 10,7 tys. mieszk. Nazwa miasta pochodzi od rogoży, czyli ludowej nazwy pałki wodnej – popularnej rośliny szuwarowej. Pierwsza pisana wzmianka o miejscowości pochodzi z 1192, chociaż najstarsze ślady grodziska wczesnośredniowiecznego sięgają końca VIII wieku.

W 1248 wymieniane jako siedziba kasztelanii. Prawa miejskie nadał Rogoźnu książę wielkopolski Przemysław II w 1280r., który w 1296 r., już jako król Polski został tutaj nieopodal zamordowany. Miasto królewskie, zawdzięczające szczególnie rozwój opiece Władysława Jagiełły, który ufundował tutaj zamek, młyny, sukiennice i ratusz.

W dn. 25 lipca 1655 r. Andrzej Grudziński, starosta rogoziński, a także wojewoda kaliski poddał się tutaj wraz z pospolitym ruszeniem szlachty wielkopolskiej wojskom szwedzkim, a w sierpniu gościł na zamku króla Karola X Gustawa.

W 2. poł. XVIII w. nieopodal lokowano tzw. Nowe Miasto. Oba organizmy połączone ze sobą dopiero w 1794 r. Rogoźno stanowiło ważny ośrodek sukiennictwa wielkopolskiego. 10 lutego 1813 r. miała tu miejsce bitwa wycofujących się wojsk napoleońskich z Rosjanami. W okresie powstania wielkopolscy miasto wyzwolone samorzutnie 1 stycznia 1919 r.

Zachowany średniowieczny **układ urbanistyczny** z rynkiem (obecnie plac Powstańców Wielkopolskich). Przy ul. Marcinkowskiego stoi poewangelicki **kościół** św. Ducha z 1807 r. Obok usytuowana jest drewniana dzwonnica z XVIII w. i dawny późnoklasycystyczny **ratusz** z 1826-1828 r., w którym mieści się **Muzeum Regionalne** im. Wojciechy Dutkiewicz.

Na płn.-wsch. od centrum, przy ul. Kościelnej, wznosi się okazały gotycki **kościół** św. Wita z 1526 r., według lokalnej tradycji ufundowany przez Mieszka I i Dobrawę (o czym świadczą ma stare wezwanie świątyni). Trójnawowy, pseudobazylikowy z węższym prezbiterium. Wewnątrz m.in. cenna gotycka chrzcielnica z wkomponowanym medalionem rusko-bizantyjskim z XII w.

W budynku Zespołu Szkół nr 3 im. Hipolita Cegielskiego można zwiedzić Edukacyjne Centrum Energetyki Stowarzyszenia Elektryków Polskich im. Doliwo Dobrowolskiego z ciekawymi eksponatami, pozwalającą prześledzić postęp i rozwój tej niezwykle ważnej dziedziny przemysłu.

Parkowo

Duża wieś sołecka (ponad 1,0 tys. mieszk.) w gm. Rogoźno, na skraju Puszczy Noteckiej. Nazwa miejscowości pochodzi od imion: Parko, Parek, Park.

Po raz pierwszy wzmiankowana w 1391 r. jako własność możnego rodu Grzymalitów.

W pierwszej połowie XV wieku w pobliżu wsi, w miejscu zwanym Jeziorka lokowano miasteczko Sławkowo, które wkrótce upadło i zostało wchłonięte przez wieś Parkowo. We wsi uwagę zwraca oryginalny barokowo-klasycystyczny **kościół** parafialny pw. NMP Królowej Świata i św. Małgorzaty, wzniesiony w latach 1780-1802 na planie koła, w miejscu trzech wcześniejszych, drewnianych. Bryłę budowli przykrywa charakterystyczna centralnie umieszczona kopuła. Wewnątrz m.in. cudami słynący obraz Matki Bożej Parkowskiej Królowej Świata z XVII w., a w podziemiach krypta z prochami fundatorów i proboszczów.

W szkole niewielka izba pamięci gen. Józefa Wybickiego, który na mocy testamentu dziedzica Wełny Franciszka Rostorowskiego, dokończył po jego śmierci budowę kościoła w Parkowie.

Wełna

Wieś w gm. Rogóźno, nad rzeką Wełną.

Po raz pierwszy wymieniona w 1352 r. Własność szlachecka. W centrum unikalny drewniany **kościół** Podwyższenia Krzyża Świętego z 1727 r. na planie krzyża. Budowlę otaczają tzw. soboty, czyli kryte obejście, przeznaczone dla wiernych przybywających odległych stron, w którym mogli oczekiwać na mszę św. Dach kryty gontem.

We wnętrzu, na ścianach i stropie zachowała się oryginalna polichromia iluzjonistyczna z okresu budowy świątyni przedstawiająca m. in. sceny związane z kultem Krzyża Świętego, postacie Jezusa Chrystusa, Świętej Marii i św. Heleny na Golgocie, 2 Apostołów i 4 Ewangelistów, widzenie cesarza Konstantyna Wielkiego oraz liczne ornamenty roślinne i inskrypcje. W kościele w Wełnie, w dn. 11 września 1780 roku odbył się ślub autora naszego hymnu gen. Józefa Rufina Wybickiego herbu Rogala Esterą Wierusz Kowalską.

Nieopodal wznosi się opuszczony późnobarokowy **pałac** 1762 r.

W polu widoczne dwie murowane **kolumny**, z którymi związana jest romantyczna legenda. Są one pamiątką po tragicznym pojedynku dwóch braci, którzy starali się rękę tej samej panny - dziedziczki miejscowych włości. Spór postanowili zakończyć pojedynkiem, w którym niestety obaj zginęli.

Wełna (rzeka)

Rzeką, prawy dopływ Warty, uchodzący do niej w Obornikach. Dł. 118 km. Źródła rzeki znajdują się we wsi Osinieć k. Gniezna. Wełna przepływa przez liczne jeziora i ma nietypowy dla terenów nizinnych nurt, charakterystyczny dla rzeki górskiej. W dolnym odcinku rzeki, w Obornikach, w 2011 r. pobudowana mała elektrownię wodną o mocy 330 kW. W dolinie Wełny są trzy rezerваты: dwa wodne („Wełna” i „Słonawy”) i jeden florystyczny („Promenada”). Ciekawostką jest jej skrzyżowanie z rzeką Nielbą w Wągrowcu.

Rez. Wełna

Położony na terenie gm. Rogoźno odcinek rzeki Wełny o dł. 3,5 km, od mostu we wsi Wełna, do młyna w Jaraczu. Pow. 10,4 ha. Utworzony w 1959 r. w celu ochrony niezwykle rzadkiej flory charakterystycznej dla strumieni górskich oraz rzadkich gatunków zwierząt bezkręgowych.

Rez. Promenada

Leśny rezerwat na terenie gm. Rogoźno, utw. w 1987 r. na pow. 4,4 ha. Położony na prawym brzegu rzeki Wełna, na pn. od wsi Wełna chroni fragment starego lasu dębowo – grabowego. Na jego terenie zachowały się m.in. dwa okazałe dęby o obw. ponad 7 m – pomniki przyrody

Jaracz Młyn

Osada młyńska nad Wełną, wchodząca w skład wsi Jaracz, w gm. Rogoźno. W budynku danego młyna od 1981 r. funkcjonuje Muzeum Młynarstwa i Wodnych Urządzeń Przemysłu Wiejskiego, podlegające Muzeum Narodowemu Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie. Głównym obiektem jest trzykondygnacyjny ceglany młyn z 1871 r., z zachowanym oryginalnym wyposażeniem, który funkcjonował aż do 1976 r. Część ekspozycji znajduje się w zrekonstruowanej stajni przymłyńskiej. Obok muzeum działa niewielka elektrownia wodna uruchomiona w 1997 r.

Kowanówko

Duża wieś sołecka (prawie 1,5 tys. mieszk.) w gm. Oborniki, położona na północ od stolicy powiatu, na skraju Puszczy Noteckiej. Dawniej stanowiła uposażenie stołowe arcybiskupów gnieźnieńskich. Znana z istniejącego tutaj szpitala rehabilitacyjno-kardiologiczny, którego początki sięgają 1857 r.

Oborniki

Miasto powiatowe (17,9 tys. mieszk.), u ujścia rzeki Wełny do Warty, przy ważnej drodze z Poznania do Piły i Kołobrzegu. Siedziba rozległej terytorialnie gminy o pow. 340 km².

Dawne miasto królewskie i siedziba starostwa, wzmiankowane po raz pierwszy w 1299 r. w dokumencie wystawionym w tym miejscu przez księcia Władysława Laskonogiego. Prawa miejskie, które Oborniki otrzymały prawdopodobnie już w II poł. XIII w., potwierdzone zostały w dokumencie

z 1339, a odnowione w 1480 r. W 1409 r. często goszczący tutaj Władysław Jagiełło przyjął na zamku wysłanników Wielkiego Mistrza Krzyżackiego Ulricha von Jungingena. Zamek wraz ze znaczną częścią miasta zostały doszczętnie zniszczone przez Szwedów podczas potopu.

Z Obornik pochodził Piotr Wedelicki, nadworny lekarz króla Zygmunta Starego.

W 1793 miasto zostało siedzibą powiatu. W dn. 26 grudnia 1918 r. gościł tutaj w drodze do Poznania Ignacy Jan Paderewski.

Pozostałością średniowiecznego układu urbanistycznego jest **rynek z pomnikiem** papieża Jana Pawła II. Na płn. – zach. od niego wznosi się gotycki **kościół farny** NMP Wniebowziętej z przełomu XV i XVI w. z niską wieżą, odbudowany w obecnej formie po pożarze w 1814 r. Nad miastem góruje strzelista wieża neogotyckiego, poewangelickiego kościoła św. Józefa z 1900 r., o wys. 90 m. W zachodniej części, przy rozwidleniu dróg do Czarnkowa i Obrzycka znajduje się natomiast piękny szachulcowy kościół św. Krzyża z 1766 r. z barokowym i rokokowym wyposażeniem. W jego wnętrzu na szczególną uwagę zasługuje krucyfiks z XVI w. umieszczony w ołtarzu głównym.

W centrum miasta spotkać można figurki z bohaterami miejscowych podań i legend wchodzące w skład Szlaku Zaczarowanych Miejsc.

W budynku Nadleśnictwa, położonego ok. 3,5 km na płn. od miasta, na zach. od drogi do Czarnkowa, można zwiedzić ciekawą Leśną Izbę Edukacyjną Puszczy Noteckiej.

W pobliżu siedziby Nadleśnictwa położone jest najwyższe wzniesienie Puszczy Noteckiej (102 m n.p.m.), na którym znajduje się niedawno wieża obserwacyjna.

Warta

Rzeka o dł. 808 km, trzecia pod tym względem w Polsce, prawy dopływ Odry. Swoje źródła ma na terenie na terenie Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, w Kromolowie, będącym obecnie częścią Zawiercia. Pow. dorzecza 58,5 tys. km².

Na terenie, po którym prowadzą trasy OWRP, przepływa m.in. przez Oborniki, Obrzycko, Wronki, Chojno, Sieraków i Międzychód, stanowiąc zarazem południową granicę kompleksu leśnego Puszczy Noteckiej.

Niemieczkowo

Mała wieś w gm. Oborniki nad Samicą Kierską.

Po raz pierwszy wzmiankowane w 1361 r. Od 1757 r. do końca I wojny światowej część ordynacji obrzyckiej Raczyńskich. W czasie II wojny światowej w miejscowej leśniczówce działał punkt kontaktowy Armii Krajowej.

Dwór z 1730 r. wzniesiony przez osadników holenderskich. Parterowy z czterokolumnowym gankiem. Wokół niewielki park z przełomu XVIII i XIX w.

Ruks Młyn

Dawna osada młyńska, dziś wchodząca w skład sołectwa Przeciwnica (gm. Oborniki) u ujścia Samicy do Warty. Swoją nazwę zawdzięcza młynarzowi **Joannesowi Ruxowi** - występującemu w dokumentach przynajmniej od 1713 r. W XVIII w. własność Mycielskich z Gałowa, ówczesnych właścicieli Szamotuł. W 1841r. osadę młyńską kupił, za 1400 talarów (czyli ok. 5 kg złota) **Antoni Golisz**, dziadek braci **Xavera i Phillipa Scharwenków** – urodzonych w Szamotułach światowej sławy kompozytorów i pianistów. Nad Samicą zachowane pozostałości młyna i ruiny dawnej zapory. Druga, duża zapora wraz z młynem wodnym znajduje się nieco dalej w górę rzeki Samicy. We wsi można odwiedzić salkę edukacji historycznej.

Samica Kierska

Rzeka, lewy dopływ Warty uchodzący do niej w miejscowości Ruks.

Nazwa pochodzi o d wyrazu samica, w języku staropolskim znaczeniu głównego koryta rzeki. Jej źródła znajdują się ok. 1,5 km od jez. Kierskiego, przez które zresztą przepływa. Długość 36 km. Część biegu rzeki podlega ochronie w ramach Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Samicy Kierskiej.

Rezerwat Dołęga

Położony w gm. Oborniki, na lewym brzegu Warty, florystyczny rezerwat przyrody o pow. 1,17 ha, obejmującego fragment stromego zbocza Warty. Utworzony w 1958 r. dla ochrony stanowiska skrzypu olbrzymiego, najokazalszego spośród wszystkich występujących poza strefą tropikalną, którego pedy płonne osiągają nawet ponad 2 m wysokości.

Jaryszewo

Nieduża wieś w gm. Obrzycko, na skraju dużego kompleksu leśnego, przy drodze do Obrzycka i dawnej linii kolejowej z Wronek do Obornik.

Wzmiankowana po raz pierwszy w 1408 r. W październiku i listopadzie 1939 r. oraz w latach 1940-43 w pobliskich lasach, na zachód od Jaryszewa niemiecka żandarmeria, gestapo i SS rozstrzelały około 2000 osób zwięzionych tutaj z terenu całej Wielkopolski, a także 480 więźniów z Wronek. Zwłoki zostały zakopane na miejscu w 5 masowych grobach. W 1944 r. specjalna grupa SS ekshumowała i spaliła zwłoki, zacierając ślady swych zbrodni. Obecnie w głównym miejscu kaźni znajdują się dwie zbiorowe mogiły z prochami 700 i 400 osób. W centralnym miejscu, na pomnikowych głazach narzutowych, umieszczono **tablice pamiątkowe** z brązu, wg projektu Edwarda Haupta. Od 2012 r. w Jaryszewie funkcjonuje należące do Lasów Państwowych łądowisko z trawiastą drogą startową o długości 980 m. W skład Jaryszewa wchodzi przysiółek Ameryka. Przebiega tędy szlak czerwony ze Słoplanowa do Wronek, Chojna i Sierakowa.

Brączewo

Mała wieś w sołectwie Jaryszewo, na lewym brzegu Warty, na wschód od Obrzycka, przy drodze do Jaryszewa.

Po raz pierwszy wymieniona w r. 1465. Wśród zabudowań dawnego folwarku zachował się **dom zarządcy** z końca XIX w., parterowy, kryty dachem mansardowym. W roku 1794 r. urodził się w nim **Feliks Klemens Breński**, późniejszy uczestnik kampanii napoleońskiej w 1812 r., żołnierz armii Królestwa Kongresowego, adiutant gen. Józefa Chłopickiego, uczestnik powstania listopadowego, odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Virtuti Militari. Po upadku powstania na emigracji we Francji związany z obozem Hotel Lambert. Tworzył legiony polskie w Portugalii i we Włoszech. Pułkownik armii Królestwa Sardynii, generał brygady w armii tureckiej, gdzie jako Szachin-Pasza brał udział w wojnie krymskiej. W czasie powstania styczniowego kierował Biurem Wojskowym w Paryżu.

Nad Wartą przerzucony dawny **most** kolejowy z 1910 r. o ażurowej konstrukcji i dł. 206 m. Most zawieszony jest niemal 9 m nad lustrem rzeki.

Skrajem wsi przebiega szlak czerwony ze Słopanowa do Obrzycka i Wronek oraz Transwielpolska Trasa Rowerowa z Poznania do Okonka.

Na przeciwnym brzegu Warty, w miejscowości **Stobnica** (gm. Oborniki) wznosi się dobrze widoczna bryła wznoszonego od 2015r. potężnego budynku, imitującego warowny **zamek**. Budowla o wymiarach około 150 m długości i 100 m szerokości, z wysoką ok. 50 metrową wieżą, liczyć ma piętnaście kondygnacji, na których ma się znaleźć 46 lokali mieszkalnych, przeznaczonych docelowo dla prawie 100 mieszkańców i 10 osób obsługi. Po ukończeniu będzie to jedna z większych budowli tego typu w kraju.

Daniele

Leśniczówka w gm. Obrzycko, w lasach kobylnickich, 3 km na wschód od Obrzycka, przy drodze do Brączewa.

Przy leśniczówce rośnie dąb szypułkowy - **pomnik przyrody** o obw. 490 cm. Trzy kolejne dęby szypułkowe o obw. 490, 420 i 410 cm, również **pomniki przyrody**, rosną po drugiej stronie drogi, w oddziale 74 d. Obok leśniczówki znajduje się parking leśny z drewnianym wigwamem, obok którego rozpoczyna się leśna **ścieżka dydaktyczna** „Dębowy Las” o dł. ok. 6 km, prowadząca do re. Świetlista Dąbrowa”. Na trasie przy nasypie po torach kolejowych znajduje się **pomnik przyrody** – głaz narzutowy „Kwiryn” o dł. 370 cm, wys. 250 cm i obw. 1100 cm.

Rez. Świetlista Dąbrowa

Rezerwat leśny, ok. 4 km na wschód od Obrzycka, w kompleksie lasów kobylnickich nieopodal leśnictwa Daniele.

Utworzony w 1998 r. na pow.79,86 ha, chroni zanikający w zachodniej części Nizu Polskiego las typu świetlistej dąbrowy – zbiorowiska leśnego o charakterze subkontynentalnym, występującego we wschodniej części Europy Środkowej. Las taki jest tworem sztucznym powstałym np. wskutek wypasu w nim bydła i trzody chlewnej. Wśród drzewostanu dominują dęby.

Obrzycko

Miasto (2,2 tys.mieszk.) u ujścia Samy do Warty, na skraju Puszczy Noteckiej, przy drodze z Szamotuł do Czarnkowa i pozostałości dawnej linii kolejowej z Wronek do Obornik.

Po raz pierwszy wzmiankowane w 1238 r. Istniał tu wtedy gród kasztelański strzegący przeprawy przez Wartę, a obok niego osada targowa. O wcześniejszej metryce świadczący może znaleziony w 1842 r. na południe od Obrzycka, na gruntach wsi Słapanowo tzw. skarb obrzycki z ok. 973 r., składający się z 210 srebrnych monet bizantyjskich, rzymskich, perskich, tureckich, a nawet indyjskich oraz ponad 6 kg fragmentów monet i ozdób świadczący o tym, że przechodził tędy ważny szlak handlowy.

W 1253 r. Obrzycko stanowiło własność Zakonu Rycerskiego Joannitów. Jako miasto wymienione w 1458 r. Po późniejszej utracie praw miejskich, miejscowość odzyskała

je ponownie w 1638 r., dzięki staraniom ówczesnego właściciela, hetmana wielkiego litewskiego księcia Krzysztofa Radziwiłła. W XVII w. ważny ośrodek tkactwa. Zastój w rozwoju miasta sprawił, że w 1934 r. Obrzycko utraciło prawa miejskie, które odzyskało dopiero z dniem 1 stycznia 1990 r. Od tego momentu Obrzycko jest siedzibą dwóch odrębnych jednostek samorządowych i administracyjnych: miasta i gminy.

Zachowany oryginalny **układ urbanistyczny**. W centrum ceglany, nietynkowany, **ratusz** w stylu barokowym z poł. XVII w. Trzykondygnacyjny, na planie kwadratu, z pięciokondygnacyjną wieżą, zwieńczoną drewnianą wieżyczką. Pomiędzy drugą a trzecią kondygnacją kartusz z herbem Nałęcz Raczyńskich i datą 1825, upamiętniającą założenie ordynacji obrzyckiej.

W południowej ścianie ratusza, na wysokości piętra, wmurowano marmurowe, renesansowe **obramienie okna** bogato ornamentowane, cenne dzieło sztuki portugalskiej z 1527 r., zakupione i przywiezione w 1843 r. przez Atanazego Raczyńskiego z klasztoru Batalha w Portugalii. W oknie wstawiono witraż z herbem Obrzycka. Poniżej metalowa **tablica**, upamiętniająca miejsce, skąd 10 I 1919 r. wyruszył na front północny (odcinek czarnkowski) pierwszy oddział obrzyckich powstańców wielkopolskich.

Na zachód od rynku stoi późnobarokowy **kościół** parafialny p.w. św. św. Apostołów Piotra i Pawła, wzniesiony w latach 1714-1758 na miejscu wcześniejszego drewnianego,

wzmiankowanego w 1256 r. Zbudowany na planie krzyża greckiego wg proj. Pompeo Ferrariego. W 1906 r. rozbudowany o nawę.

Wyposażenie wnętrza jednolite, rokokowe, z 1780 r. W **ołtarzu głównym** znajduje się **obraz** Matki Bożej Niepokalanej w srebrnej sukience z końca XVIII w. W prawym ramieniu transeptu **obraz Ostatnia wieczerza** Eugenia Caxsesa z 1609 r. – hiszpańskiego malarza, przywiezione do Obrzycka w 1858 r. przez Atanazego Raczyńskiego z klasztoru w Guadelupie. Po przeciwległej stronie, **nagrobek** arcybiskupa gnieźnieńskiego Ignacego Raczyńskiego, z postacią biskupa wg projektu Ludwika Wilhelma Wichmana z Berlina. Obok świątyni **budynek dawnej organistówki**.

Za kościołem, przy ujściu Samy do Warty, zachowało się wczesnośredniowieczne **grodzisko** stożkowate, będące pozostałością dawnego grodu kasztelańskiego (obw. około 150 m, wys. 15 m).

Na pl. Lipowym neobarokowy **kościół poewangelicki**, z 1911 r., z wysoką wieżą krytą blaszanym hełmem.

Przez Obrzycko przebiegają dwa znakowane **szlaki turystyczne**: zielony z Szamotuł do Klempicza i Niekurska oraz czerwony ze Słopanova do Wronek i Sierakowa oraz trzy szlaki rowerowe.

Zielonagóra

Wieś sołecka w gm. Obrzycko, położona na prawym brzegu Warty, na południowym skraju Puszczy Noteckiej, przy drogach do Czarnkowa i Obornik.

Wzmiankowana po raz pierwszy w 1757 r., stanowiła przedmieście, położonego na drugim brzegu Warty, Obrzycka. Do 1945 r. była własnością Raczyńskich.

W Zielonejgórze urodzili się: **ks. bp Stanisław Adamski** (1875-1967) – działacz polityczny i społeczny, w latach 1918-1919 członek Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu, od 1930 r. biskup katowicki; **ks. Walerian Adamski** (1885-1965) – kanonik, działacz młodzieżowy i socjolog; **prof. Jan Adamski** (1887-1966) – bakteriolog, profesor Akademii Medycznej w Poznaniu oraz prof. Mirosław Perz (1933-2023) – muzykolog i dyrygent, badacz historii muzyki staropolskiej i prof. Zygmunt Perz (ur. 1930) – jezuita, w 1979-1985 – prowincjał Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej Towarzystwa Jezusowego.

W zachodniej części wsi znajduje się wchodzący w skład sołectwa Zielonagóra **zespół pałacowy** Obrzycko-Zamek z drugiej połowy XIX w. Centralne miejsce zajmuje **pałac** zbudowany w latach 1906-1910 poprzez powiększenie niewielkiego **dworu** Atanazego Raczyńskiego z lat 1856-1857.

Ponadto 2 **oficyny** i 2 **budynki mieszkalne** z początku XX w. oraz ciekawy budynek dawnej **bazantarni**. Obecnie w zespole pałacowym mieści się Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy (Dom Pracy Twórczej) Uniwersytetu

im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Wokół, częściowo na stoku doliny Warty, rozciąga się duży **park krajobrazowy** z pierwszej połowy XIX w. o powierzchni 19,2 ha.

Nad Wartą stacja wodna położona na szlaku Wielkiej Pętli Wielkopolski. Przez wieś przebiega zielony szlak turystyczny z Szamotuł do Niekurska, Transwielkopolska Trasa Rowerowa z Poznania do okonka oraz lokalne szlaki rowerowe.

Słoplanowo

Wieś sołecka w gm. Obrzycko, po zach. stronie drogi do Obrzycka i Czarnkowa, na skraju lasów kobylnickich.

Po raz pierwszy wzmiankowana w 1218 r. przez Jana Długosza jako własność klasztoru cystersów z Łekna. Parafia wzmiankowana w 1404 r. Od XIX w. do 1939 r. należała do Turnów.

W centrum wsi wznosi się drewniany **kościół** parafialny p.w. św. Mikołaja. Zbudowany w latach 1695-1699, odnowiony w latach 1989-1991. Od strony zach. w korpus kościoła wtopiona jest wieża konstrukcji ramowo-słupowej, zwieńczona latarnią z cebulastym hełmem, krytym, podobnie jak dwuspadowy dach, gontem. Wewnątrz - na belce tęczowej oryginalne **rzeźby** ludowe z XVI i XVII w. Na ścianach i stropie barwna **polichromia figuralna** o motywach późnorenansowych i barokowych przedstawiająca m.in. sceny z życia patrona kościoła. Pod chórem scena o tematyce świeckiej; satyryczny obraz diabła trzymającego za kołnierza nieuczciwą karczmarkę z niepełnym kuflem piwa, nad którą widnieje napis: „Bo nie dolewała” oraz skórę wołową z innymi grzechami kobiety. Obok kościoła drewniana **kostnica** z XIX w. Na skraju wsi kolumna z kopią rokokowej rzeźby św. Mikołaja z połowy XVIII w. Pozostałością po dawnym zespole dworskim jest **park krajobrazowy** o pow. 3,6 ha, założony w końcu XVII w.

W Słoplanowie rozpoczyna się **szlak** czerwony prowadzący do Jaryszewa i dalej przez Obrzycko i Wronki do Sierakowa. Przebiega tędy także **szlak** zielony z Szamotuł do Obrzycka i Niekurska.

Kobylniki

Wieś w gm. Obrzycko, na południowo-zachodnim skraju lasów kobylnickich, na wschód od drogi do Obrzycka, wchodząca w skład sołectwa Słoplanowo. Nazwa miejscowości świadczy, iż pierwotnie musiała to być osada hodowców koni na potrzeby gridu kasztelańskiego w Obrzycku.

Pierwsza wzmianka o Kobylnikach pochodzi z 1218 r., jako własności cystersów z Łekna. W 1293 r. książę Przemysław II podarował wieś biskupowi poznańskiemu – Janowi II Nałęczowi, w zamian za stałe odprawianie mszy św. za duszę jego zmarłej żony Rychyzy. W 1859 r. Teodor Twardowski ustanowił ordynację, składającą się z majątków w Kobylnikach i Szczuczynie.

Po Twardowskich pozostał **zespół pałacowo-parkowy** z drugiej połowy XIX w. Neorenesansowy **pałac** zbudowano wg proj. Zygmunta Gogolewskiego - autora pruskich pałaców królewskich w Berlinie oraz opery we Lwowie. Na ścianie wieżyczki od strony północno-zachodniej umieszczono **tablicę fundacyjną** z herbem Ogończyk Twardowskich i napisem: „W pracy szczęście, budowano R. P. 1887”. Wokół pałacu rozciąga się **park krajobrazowy** o pow. 5,8 ha, w którym rośnie m.in. 6 **pomnikowych dębów** o obw. 380-500 cm. Do parku przylega **zespół zabudowań gospodarczych i folwarcznych** z XIX w. i początku XX w., m. in. stajnia, spichlerz, obora, stodoła, magazyn, budynek administracyjny i dom zarządcy.

Przy drodze do Brączewa, w otoczeniu 6 cisów, stoi niewielka **kapliczka** neogotycka z końca XIX w.

Około 1,8 km na południowy wschód od wsi, w lesie, na lewym brzegu Samy, znajduje się niewielki **cmentarzyk**, na którym spoczywają członkowie rodu Twardowskich. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1820 r. Wg miejscowej legendy w w samo południe można spotkać w tym miejscu tajemniczego mężczyznę w czarnym fraku i cylindrze, pilnującego spokoju pochowanych tu zmarłych.

Przez Kobylniki przebiegają dwa **szlaki turystyczne**: zielony z Szamotuł do Niekurska oraz czerwony ze Słopanowa do Wronek i Sierakowa.

Grabówiec

Mała wieś w gm. Szamotuły, w pobliżu rzeki Samy, wchodząca w skład sołectwa Szczuczyn. Po raz pierwszy wzmiankowana w 1395 r. Pozostałości **parku podworskiego** o pow. 2 ha. Na budynku dawnej szkoły **tablica pamiątkowa**, odsłonięta w 1961 r., ku czci Kazimierza Koteckiego, tutejszego nauczyciela, zamordowanego 1940 r. przez hitlerowców w obozie koncentracyjnym Mauthausen.

Przez Grabowiec prowadzi szlak zielony z Szamotuł do Niekurska.

Szamotuły

Miasto powiatowe nad rzeką Samą, prz linii kolejowej z Poznania do Szczecina drogach do Poznania, Czarnkowa, Pniew, Obornik i Wronek. Ok. 18,7 tys. mieszkańców. Według jednego z podań miasto zawdzięcza swoją nazwę rzece Samie, która samotnie tuła się pośród równinnych pól, zmierzając wolno ku swemu ujściu do Warty.

Na wysokości miejsca, gdzie dzisiaj leżą Szamotuły, skręca ona bowiem kilkakrotnie, omijając usytuowane pośród bagien suche kępy, na których później rozlokowało się miasto.

W dokumentach od roku 1231. Jako miasto wymienione

w 1383 r. Pierwotnie własność Nałęczów Szamotulskich i Świdwów. W 1511 r. ptn. część Szamotuł przeszła we władanie Górków. W okresie renesansu Szamotuły szczyły się największa, spośród miast prywatnych, liczbą studentów na Akademii Krakowskiej. Wówczas to pojawiło się powiedzenie „głuchy, byle od Szamotuł”.

W XVI i XVII w. jeden z ważniejszych ośrodków reformacji w Wielkopolsce.

Na początku XVI w. założono tutaj najstarszą w Wielkopolsce drukarnię, natomiast w 1840 r. Towarzystwo Zbieraczyw Starożytności Krajowych – pierwsze w Polsce towarzystwo archeologiczne. Z Szamotuł wywodzili się m.in. Waław – nadworny kompozytor Zygmunta Augusta, Jan Jonston- wybitny filozof, przyrodnik i lekarz, a także liczni profesorowie Akademii Krakowskiej z Grzegorzem Snopkiem – rektorem i fundatorem najstarszego stypendium dla niezamożnych studentów. Najcenniejszym zabytkiem jest późnogotycka **bazylika kolegiacka** p.w. MB Pocieszenia i św. Stanisława z 1423-31. Trzynawowy, bazylikowy z cennym wyposażeniem wnętrza. Możemy tutaj zobaczyć: gotycki **krucyfiks** na belce tęczowej z 1370 r., spizową **płytę nagrobną** Andrzeja Szamotulskiego z pocz. XVI w. z warsztatu Piotra Vischera z Norymbergi oraz wykonany z piaskowca i czerwonego marmuru późnorenansowy **nagrobek** Jakuba Rokossowskiego z 1580 r. - dzieło Hieronima Canavesiego.

W późnorenansowym **ołtarzu głównym** z 1616 r. **obraz** *Zdjęcie z krzyża* z XVII w., natomiast w ołtarzu bocznym cudowny **obraz** *MB Pocieszenia Szamotuł Pani* – ruska ikona z 1 poł. XVII w.

W skład **zespołu zamkowego** oprócz gotyckiego **zamku** wzniesionego w latach 1513-1518 wchodzi także gotycka **wieża mieszkalna** zwana Basztą Halszki i dwie **oficyny**. Obecnie ma tutaj swoją siedzibę **Muzeum Zamek Górków**, znane przede z bogatej kolekcji ikon i sztuki sakralnej staroobrzędowców.

W baszcie, z którą związana jest tragiczna historia księżnej Elżbiety Ostrogskiej zwanej Halszką, umieszczono ekspozycję obrazującą dzieje miasta i regionu. Akcją swojej powieści „Szachista”, mówiącej o zamyśle porwania przez wywiad brytyjski Napoleona i zastąpieniu go sobowtórem, umieścił w niej Waldemar Łysiak. W oficynie prezentowane są zbiory etnograficzne. W odrestaurowanym w 2000 r. dawnym **spichlerzu** urządzono ekspozycję wykopalisk archeologicznych odkrytych na trasie budowy gazociągu z płw. Jamalskiego do Europy Zach. urządzona

Barokowy **kościół** p.w. Św. Krzyża wchodzi w skład zespołu poklasztornego Reformatów wzniesionego w latach 1675-82 z wykorzystaniem fundamentów dawnego zamku Świdwów. Obok wzniesiony w 1947 r. **obelisk** Waława z Szamotuł oraz **glaz-pomnik** Powstańców Wielkopolskich. Nieopodal poczty pomnik Maksymiliana Cieżkiego – jednego ze współtwórców sukcesu rozszyfrowania „Enigmy”.

Gałowo

Duża wieś (ok. 1,2 tys. mieszk.) u pld.-zach. granic Szamotuł. Po raz pierwszy wzmiankowana w 1382 r. W roku 1820 Józef hr. Mycielski (późniejszy uczestnik powstania listopadowego) założył tutaj pierwszą w Wielkopolsce cukrownię

przerabiająca buraki z własnych plantacji. Produktem końcowym był cukier w formie bochenków chleba, który wozami dostarczano do Poznania. **Pałac** w stylu neoklasycystycznym z półkolistym, wspartym na kolumnach gankiem z 1910 r. W 1926 r. przebywał w nim Wojciech Kossak, malując tutaj portret właścicieli Zofii i Michała Mycielskich na tle stada koni. Obecnie siedziba Przedsiębiorstwa Rolniczo-Handlowego „Gałopol” sp. z o.o. (dawniej Kombinatu PGR.) Z ganku pałacu widok na **park krajobrazowy** o pow. 16,4 ha, z ciekawymi okazami drzew.

Jastrowo

Wieś w gm. Szamotuły, ok. 700 m na północ od drogi do Pniew. Po raz pierwszy wzmiankowana w 1384 r., jako własność szlachecka. Na zachód od miejscowości ciągnie się wysoki, stromy, dobrze zachowany **połodowcowy oz**, jeden z najlepiej zachowanych tego typu w Wielkopolsce. Przebiega on na długości 5 km na linii w kierunku wschód – zachód między wsiami Szczepy i Jastrowo. Rośnie na nim suchy bór sosnowy. Po obu stronach ozu znajdują się tereny nieco wilgotniejsze – od północy pola uprawne, od południa – lasy typu gąrdowego.

Przy drodze do Gałowa murowana *kapliczka* św. Walentego z 1957 r., z drewnianą figurą oraz drewnianą płaskorzeźbą przedstawiającą św. Walentego przywracającego wzrok córce prokuratora rzymskiego, pochodząca z przedwojennej kapliczki, zniszczonej w czasie II wojny światowej. Przy drodze Szamotuły – Pniewy, na budynku dawnej szkoły powszechnej, metalowa **tablica** z 1967 r., poświęcona pamięci Mieczysława Filipowskiego, przedwojennego kierownika tej placówki, zamordowanego w 1940 r. w obozie koncentracyjnym Gusen.

Ostrolesie

Niewielka wieś w gm. Szamotuły, wchodząca w skład sołectwa Jastrowo, na skraju dużego kompleksu leśnego. Po raz pierwszy wzmiankowana w 1629 r. Kiedyś wieś nazywała się Diabłowo i Jastrolesie.

Przy leśniczówce - 700 m na zachód od Ostrolesia - znajduje się tzw. **Kopiec Jastrowski** – wczesnośredniowieczne **grodzisko** równinne typu pierścieniowatego z około 800 r., o średnicy 40 m. Zachowany wał obronny ma 6 m wys., a otaczająca grodzisko fosa (z wodą) do 9 m szer.

Na zachód, 700 m dalej znajduje się drugie **grodzisko** owalne o obwodzie ponad 400 m, otoczone rowem o szer. 10-15 m. Kiedyś oba grodziska stanowiły jeden zespół osadniczy.

Rudki

Wieś w gm. Ostroróg. Po raz pierwszy wzmiankowana w 1391 r.

Park krajobrazowy o pow. 6,8 ha, do którego prowadzi oryginalna **brama wjazdowa** z doryckimi kolumnami i rzeźbami lwów z pocz. XIX w., stanowiąca pozostałość

po wzniesionym ok. 1800 r. pałacu, rozebrany na cegłę w czasie II wojny światowej. W pałacu tym do 1939 r. znajdowały się jedne z większych w kraju zbiorów numizmatycznych. Z zespołu pałacowego ocalała jedynie parterowa **oficyna**.

Ostroróg

Miasto nad rzeką Ostrorogą i jeziorem Wielkim (pow.49 ha). Jedno z najmniejszych w Wielkopolsce. Pow. 3,5 km², ok. 2 tys. mieszk.. Po raz pierwszy wzmiankowany w 1383 r. podczas wojny domowej Grzymalitów i Nałęczów. Do XVII w. własność Ostrorogów herbu Nałęcz. Jako miasto wymieniony po raz pierwszy w 1412 r. Lokację w 1546 r. odnowił król Zygmunt Stary. Ok.1435 r. urodził się tutaj Jan Ostroróg - wojewoda poznański i starosta generalny Wielkopolski, prawnik i dyplomata, domniemany autor słynnego „*Memoriału w sprawie uporządkowania Rzeczypospolitej*”. W XVI i początkach XVII w. ważny ośrodek reformacji. Mieściła się tutaj siedziba Jednoty Braci Czeskich w Polsce, a także archiwum, biblioteka i seminarium duchowne. Miejsce licznych synodów tej wspólnoty religijnej. Od 2 poł. XVIII w. w posiadaniu rodziny Kwileckich. Gotycki **kościół** p.w. Wniebowzięcia NMP z początku XV w. został w roku 1776 poddany gruntownej przebudowie w stylu barokowym. Z tego okresu pochodzi wystrój wnętrza, w tym oryginalna *polichromia* drewnianego stropu, odnowiona w latach 1994-96. W ołtarzu głównym *obraz św. Józefa* z poł. XVII w. Ponadto *obraz M.B.* w typie Śnieżnej z XVII w. oraz niezwykle ciekawy *zespół rzeźb* drogi krzyżowej, prawdopodobnie autorstwa Fr. Kwileckiego. W zach. części kościoła wtopiona w bryłę budowli wysoka wieża, zwieńczona baniastym hełmem. Ciekawym zabytkiem jest także **dom** na narożniku ulicy Kapłańskiej i Wronieckiej z końca XVIII w. z podcieniem wspartym na czterech filarach i pięknym łamanym dachem. (Obecnie w bardzo złym stanie). Na półwyspie jez. Wielkiego **nasyp zamkowy**, pozostałość po zamku wzniesionym na miejscu wcześniejszego grodziska. U zbiegu ulic Wronieckiej i Jana Ostroroga wzniesiony w 1953 r. **obelisk** upamiętniający wybitnego wojewodę. Na cmentarzu grób powstańca styczniowego i pomnik powstańców wielkopolskich. Nad pobliskim jez. Mormin (pow.14 ha) kąpielisko.

Psarskie

Wieś w gm. Pniewy, na płd. brzegu jez. Psarskiego (pow. 39 ha, głęb. 25 m). Wzmiankowana po raz pierwszy w 1386 r. Tutejszą parafię dokumenty wymieniają począwszy od 1404 r. Późnogotycki **kościół** p.w. Wniebowzięcia NMP zbudowano po

1462 r., a przebudowano w 1784 r. Od strony zachodniej kwadratowa wieża, nadbudowana ok. 1840 r. o attykę ze sterczynami i ostrosłupowy ceglany hełm. Uwagę zwracają trzy gotyckie *portale* z XV w. Wewnątrz *sklepienia* późnogotyckie i późnobarokowe wyposażenie z ok. 1784 r. Stiukowy *nagrobek* Rafała Bnińskiego zwieńczony figurą Chronosa i strzaskanymi kolumnami. Na placu przed kościołem gładz-pomnik urodzonego tutaj ks. Jana Laskowskiego (1872- 1939) – duchowego przywódcy strajku dzieci wrzesińskich w obronie mowy polskiej w latach 1901-1902.

Zajączkowo

Wieś w gm. Pniewy, na wsch. brzegu jeziora Zajączkowskiego (pow. 45 ha, głęb. 35 m). Po raz pierwszy wzmiankowana w 1369 r. Późnobarokowy **dwór** z 2 poł. XVIII w. prawdopodobnie na miejscu usytuowanego na wyspie starego grodu obronnego. Przebudowany gruntownie w 1910 r. i odestauirowany w 1957 i 1988 r. Piętrowy z trzykrotnym ryzalitem , kryty ładnym dachem mansardowym. Wokół **park krajobrazowy** z XVIII w. o pow. 5,1 ha.

Nojewo

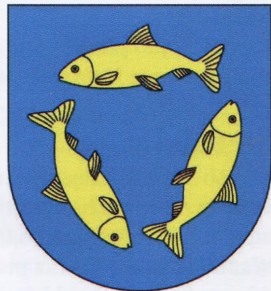
Wieś sołecka w gm. Pniewy, przy drodze z Wronek do Pniew i nieczynnej obecnie linii kolejowej z Szamotuł do Międzychodu. Wzmiankowana po raz pierwszy w 1284 r. Pomiędzy strumykiem Oszczyńnica, a Jeziorem Kikowskim znajdują się **trzy grodziska** wczesnośredniowieczne. Dwa stożkowate o obwodzie 125 m i 70 m oraz wysokości 10-12 m i 6 m, a trzecie pierścieniowate o średnicy 25 m i wysokości do 16 m, usytuowane na cyplu piaszczystego wzgórza. W centrum wsi na niewielkim wzniesieniu neogotycki, zabytkowy **kościół** parafialny pw. św. Andrzeja Boboli z 1865 r. ze strzelistą wieżą. Obok pomnik ku czci 12 ofiar II wojny światowej i hitleryzmu z 1945 r. Za budynkiem świetlicy znajduje się **wiadukt** ceglany, jeden z trzech znajdujących się w Nojewie, zbudowanych wraz z linią kolejową i oddanych do użytku w 1908 roku. W pobliżu stacji stoi wieża ciśnieni z 1907 r. W budynku zabytkowego dworca, urządzono ciekawe, prywatne **Muzeum Kolejnictwa**.

Śródka

Niewielka wieś w gm. Chrzypsko, położona nad trzema jeziorami: Wielkim (262 ha), Kuchennym (63 ha) i Liśnia (19 ha). Po raz pierwszy wzmiankowana w XIV w. W centrum ciekawy neogotycki **pałac** wzniesiony w latach 1858-61 dla Karola Konstantego von Seydlitza. Jego bryła stanowi jedną z najbardziej reprezentacyjnych budowli odwołujących się do średniowiecznej tradycji na terenie Wielkopolski. Obecnie hotel i restauracja. W **parku** o pow. 2,7 ha m.in. okazały dąb o obw. 510 cm.

Chrzypsko Wielkie

Licząca ok. 1,0 tys. mieszk. wieś gminna na płn. brzegu jez. Chrzypskiego (pow. 304 ha, dł. 2870 m, szer. 2220 m, maksymalna głęb. 15,0 m z 2 wyspami o łącznej pow. 2,2 ha). Po raz pierwszy wzmiankowana w 1393 r. Późnogotycki **kościół** p.w. św. Wojciecha, wzniesiono w latach 1600-09. Wewnątrz drewniany strop. Ołtarze pochodzą z przełomu XVII i XVIII w. Na szczególną uwagę zasługuje gotycka **rzeźba MB na lwie**, pochodząca z ok. 1360 r. oraz późnogotycki **krucyfiks** z pocz. XVI w. W centrum klasycystyczny dwór z XIX w. Wzniesiony przez Emila Kierskiego, jednego ze współzałożycieli najstarszego w Polsce stowarzyszenia archeologicznego - Towarzystwa Zbieraczyw Starożytności Krajowych. Od 2009 r., na początku maja odbywają się tutaj wielkie Międzynarodowe Targi Tulipanów. Tylko w sezonie 2022/23 na tutejszych plantacjach posadzono ponad 500 odmian tych kwiatów. W Chrzypsku Wlk. był realizowany teledysk „*Kiedy tylko spojrzę*” Sylwii Grzeszczak.

Pakawie

Wieś w gm. Wronki, przy drodze Chojno – Kłodzisko, nad Jeziorem Dużym zwanym też Mylinek (dawniej Gać) o powierzchni 27,3 ha. Wzmiankowana po raz pierwszy w 1284 r., jako własność Tomisława Nałęczza z Szamotuł. W XV w. w posiadaniu Chrzypskich, a od końca XVIII w. Kwileckich z Wróblewa. Nazwa wsi pochodzi prawdopodobnie od formy Pak – Paweł, chociaż miejscowa tradycja wywodzi ją od Napoleona, który podobno tutaj popasał, a zapytany kiedy wyruszą w dalszą drogę odparł, że „po kawie”. W południowej części wsi rosną 2 dęby o obw. 500 i 540 cm. Na południe od Jeziora Dużego, w tej samej rynnicy jeziornej, znajduje się Jezioro Małe o powierzchni 5 ha.

Chojno

Duża wieś sołecka w gm. Wronki, na prawym brzegu Warty, w pobliżu dwóch jezior: Radziszewskiego (45 ha) i Chojeńskiego (56 ha), przy drodze z Wroniek do Sierakowa. Wiąże się z nią szereg dowcipnych anegdot i opowieści, dzięki którym miejscowość nazywana bywa wielkopolskim Wąchockiem. Jedną z takich opowieści mówi o sprycie mieszkańców, którzy otrzymawszy od dziedzica prawo wycięcia drzew koniecznych do przeniesienia

drabiny do pobliskiej barci, wykonali niezwykle długą drabinę i wycięli szeroki pas lasu niosąc ją w poprzek. Od tego zdarzenia wzięło się określenie „poprzeczne Chojany” i herb miejscowości. Upamiętnia je także ustawiony w lesie, w miejscu do którego dawni Chojanie doszli z drabiną, głaz narzutowy z metalowym herbem.

Po raz pierwszy wzmiankowana w 1284 r. We wsi możemy także zobaczyć **pomnik** żołnierzy napoleońskich z 1999 r. oraz **kościół** Chrystusa Króla z 1927 r. Naprzeciw niego prywatne **Muzeum Kolejnictwa**. Nad jez. Radziszewskim znany ośrodek rekreacyjny.

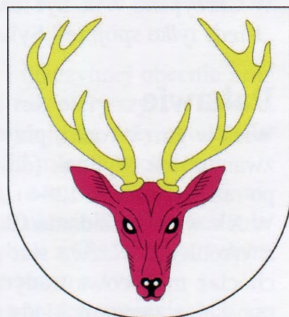
Przez Chojno przebiegają dwa znakowane piesze szlaki turystyczne: czerwony ze Słopanowa i Wronek do Sierakowa oraz zielony do Sierakowa.

Sieraków

Miasto w pow. międzychodzki, nad Wartą i jeziorami: Jaroszewskim (pow. 92 ha, dł. 1850 m, szer. 1020 m, głęb. 35,7 m) i Lutomskim (pow. 173 ha, dł. 5800 m, szer. 500 m, głęb. 15 m). Ponad 6,0 tys. mieszkk.

Wzmiankowany po raz pierwszy w 1251 r., jako gród przy przeprawie wodnej, na historycznym szlaku handlowym z Poznania do Drezdenka i Szczecina. Prawa miejskie przed 1388 r. W latach 1391–1399 dziedziczką miasta była Wichna – córka zgładzonego przez Kazimierza Wielkiego na zamku w Olsztynie koło Częstochowy wojewody poznańskiego Maćka Borkowica, zwana wojewodziną z Sierakowa. Pierwotnie własność Nałęczów, później Górków i Opalińskich. To tutaj w 1609r. przyszedł na świat Krzysztof Opaliński – późniejszy wojewoda i mecenas sztuki, tragicznie zapisany na kartach historii jako dowódca pospolitego ruszenia szlachty wielkopolskiej, który w 1655 poddał je wojskom króla szwedzkiego Karola Gustawa.

W XVI i XVII w. bogata rezydencja magnacka. W XVI w. w mieście założono drukarnię i powstał teatr, a w 1649 gimnazjum, którego program współtworzył Jan Amos Komenski – wybitny kaznodzieja braci czeskich. Sieraków znany jest m.in. z istniejącego tutaj od 1829 r. stada ogierów. Późnorenesansowy **kościół pobernardyński** p.w. NMP Niepokalanie Poczętej. Wzniesiony w latach 1625- 39 wg proj. arch. Krzysztofa Bonadury starszego. Wśród cennego późnorenesansowego i barokowego wyposażenia zwraca uwagę *oltarz główny* z obrazem *Zdjęcie z krzyża*, przypisywany nigdy warsztatowi Rubensa, bogato zdobione, intarsjowane *stalle* i *ława kolatorska* oraz *oltarze boczne*. Cennym zabytkiem są *nagrobki* Opalińskich: Piotra z 1642, autorstwa Sebastiana Salli, w transepcie oraz Jana Karola i Zofii - teściów króla Stanisława Leszczyńskiego w nawie głównej.

W odbudowanym w latach 1993-95 na fundamentach z XVII w. południowym skrzydle dawnego zamku mieści się **Muzeum Zamek Opalińskich**. Szczególne miejsce zajmuje tutaj mauzoleum rodziny Opalińskich, w którym znajduje się 5 cennych, bogato zdobionych *sarkofagów*, wydobytych w 1991 r. z podziemnej krypty miejscowego kościoła i umieszczonych tutaj po gruntownej renowacji. Nieopodal rynku i rzeki Warty wznosi się odrestaurowany ostatnio dawny szachulcowy **zbór ewangelicki** z 1782-85 r. Obecnie mieści się w nim biblioteka oraz będąca w fazie organizacji Muzeum Rybactwa Śródlądowego i Ochrony Wód. Na skwerze, pośrodku rynku **pomnik** powstańców wielkopolskich w formie obelisku.

Sierakowski Park Krajobrazowy

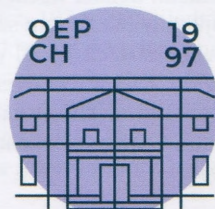
Obszar chroniony o pow. 30 143 ha (w tym 9898 ha lasów i 2254 ha wód) utworzony w 1991 r. Ochronie podlega tutaj krajobraz polodowcowy z licznymi wzgórzami morenowymi i wydmiami, jeziorami i dolinami rzek. Płynąca ze wsch. na zach. Warta dzieli go na dwa obszary: północny obejmujący porośnięte sosnowymi lasami wydmy tereny Puszczy Noteckiej i południowy obejmujący najpiękniejsze fragmenty Pojezierza Międzychodzko- Sierakowskiego, zwanego Krainą Stu Jezior. Na jego terenie stwierdzono występowanie 216 gatunków ptaków, w tym 165 lęgowych oraz 51 gatunków nielęgowych i zalatujących sporadycznie. Wody na terenie parku zajmują 7,4% powierzchni, a lasy 32%. Znajduje się tutaj pięć ciekawych rezerwatów przyrody o łącznej powierzchni 228,8 ha, dwa punkty widokowe w Łęczeczkach i Grobi oraz gęsta sieć znakowanych szlaków turystycznych.

Rez. Buki nad jez. Lutomskim

Leśny rezerwat przyrody, w gm. Sieraków, na zach. brzegu jez. Lutomskiego (rynnowe o pow. 174 ha i głęb. 15m; dł. 5800 m, szer. 300 m). Utw. w 1958r. na pow. 58,4 ha w celu ochrony najlepiej zachowanego w tej części Polski lasu bukowego. Najstarsze ze znajdujących się tutaj drzew liczą ponad 300 lat. Przez teren rezerwatu prowadzi szlak czerwony z Sierakowa do Słopanowa.

Chalin

Mała wieś w gm. Sieraków Wlkp., w sercu Sierakowskiego Parku Krajobrazowego, w pobliżu jezior Śremskiego (pow. 118 ha, głęb. 45 m, czyli 6 m poniżej poziomu morza - jedyna kryptodepresja w Wielkopolsce i największa na Pojezierzu objętość wód - 23,7 mln m³) oraz Małego (pow.20 ha, głęb. 23 m). Miejscowość znana od 1400 r. W XIX w. należała do Kurnatowskich. W **dworze** z poł. XIX w. mieści się od 1995 r. Ośrodek Edukacji Przyrodniczej, z ekspozycją przyrodniczą, salą konferencyjną i pokojami noclegowymi. Wokół **park krajobrazowy z 3 pomnikami przyrody**.

W okolicach ośrodka wytyczono 3 ścieżki dydaktyczne o dł. 2-4 km oraz sieć szlaków nordic walking. W 2014r. na terenie sołectwa Chalini i Izdebnego utworzono Ostoję Ciemnego Nieba – wówczas piąty tego typu obszar w Polsce, a w 2017 roku, na terenie parku otwarto publicznie dostępne obserwatorium astronomiczne. Obserwacje naukowe z zakresu badań kosmosu prowadzi tutaj poznański UAM.

Prusim

Wieś w gm. Kwilcz, pomiędzy jeziorami Młyńskim (pow. 18 ha, głęb. 17,9 m) i Kuchennym (pow. 32 ha, głęb. 7,8 m).

Po raz pierwszy wzmiankowana w 1386 r. W końcu XVIII w. stanowiła własność Roberta Taylora – wojskowego komendanta garnizonu Poznań. W płd. części wsi, nad jez. Kuchennym **zespół dworsko-folwarczny** z dworem z 2 poł. XVIII w., przebudowanym w XIX w. oraz ciekawymi budynkami gospodarczymi wzniesionymi z kamieni polnych. Obecnie wchodzi w skład Ośrodka Wypoczynkowego „Olandia”, na terenie którego w 2010r. otwarto żywy skansen budownictwa ołędzkiego. Krajobraz uzupełniają trzy zabytkowe wiatraki. Jeden typu „holender” z 1870r. przeniesiony tutaj w 2012r. z Niegocina pod Mławą (w woj. mazowieckim) i odbudowany z zachowaniem oryginalnych elementów. Drugi tzw. paltrak z 1754r. pochodzący z okolic Władysławowa oraz trzeci „koźlak” z 1882r., z Krzywosądowa koło Pleszewa.

W centrum wsi na postumencie replika armaty czarnoprochowej z okresu wojen napoleońskich, wykonanej na podstawie obrazu Wojciecha Kossaka „Bitwa pod Raclawicami”.

Kamionna

Duża wieś w gm. Międzychód, nad Kamionką, przy ruchliwej drodze nr 92 z Poznania do Słubic. W jej obrębie położone są cztery niewielkie jeziora wytopiskowe: Dalemin, Okrągłe, Zdręczno i Zrzucim.

Po raz pierwszy wzmiankowana w 1261 r. jako własność cystersów z Gościkowa.

Od 1402 r. wymieniana jako miasto. Prawa miejskie utraciła w 1600r. i ponownie odzyskała w 1638r. Definitywnie utraciła je w 1874r. Zachowała jednak charakterystyczny miejski układ urbanistyczny. W 1919 r. toczyły się tutaj ciężkie walki podczas powstania wielkopolskiego. Gotycki **kościół** p.w. Narodzenia NMP. Jednonawowy z przylegającymi kruchtami i wieżą-dzwonnicą nakrytą ceglany m hełmem. Ściana wsch. zwieńczona oryginalnym trójkondygnacyjnym szczytem. Wyposażenie w większości z XVIII w. Zachowały się późnogotyckie *stalle* z XVI w. Na terenie przykościelnym zabytkowy słup milowy (tzw. mila pruska) pierwotnie ustawiony przy okazji budowy szosy z Poznania do Berlina, przeniesiony tutaj w 2002r.

Obok szkoły **pomnik** poległych w latach 1918-19 i 1939-45. Dolina Kamionki wchodzi w skład Parku Krajobrazowego o tej samej nazwie.

Park Krajobrazowy „Dolina Kamionki”

Obszar chroniony utworzony w obecnej formie i granicach w 2019 r. ze znajdującej się na terenie woj. wielkopolskiego części istniejącego od 1986 r. Pszczewskiego Parku Krajobrazowego. Pow. 2046,9 ha. Obejmuje fragment naturalnej doliny niewielkiej rzeczki Kamionki, z licznymi meandrami i źródłiskami.

Północną część parku zajmuje rezerwat przyrody o tej samej nazwie. Większa jego część objęta jest ochroną w ramach Natura 2000. Na terenie parku znajduje się 13 użytków ekologicznych i liczne pomniki przyrody.

Przez teren parku przebiega ścieżka edukacyjna o dł. ok. 4,5 km oraz znakowane szlaki turystyczne: żółty z Międzychodu do Wierzbna i czerwony z Międzychodu do Lewic.

Rezerwat „Dolina Kamionki”

Położony w gm. Międzychód rezerwat leśny o pow. 59,3 ha. Utw. w 2004 r. w celu ochrony fragmentu doliny rzecznej w rynn timerodowcowej, lasu i terenów podmokłych z 13 stanowiskami roślinnymi.

Mniszki

Nieduża wieś w gm. Międzychód, w dolinie rzeki Kamionki.

Nazwa wywodzi się od sąsiedniej wsi Mnichy, której właścicielem byli cystersi z klasztoru w Paradyżu (Gościkowie) i na terenie gruntów której powstała w XVIII w. W odrestaurowanych przez Gminę Międzychód dawnych zabudowaniach folwarcznych Unruhów działa **Centrum Edukacji Regionalnej i Przyrodniczej**. Zgromadzono tutaj m.in. bogate zbiory dawnych narzędzi i sprzętu rolniczego oraz gospodarstwa domowego, głównie z XX w. Obejrzeć tu można m.in. warsztaty rzemieślnicze, czy wyposażenie dawnej izby szkolnej, czy sklepu. W części pomieszczeń znajduje się też ekspozycja przyrodnicza związana z fauną i florą Parku Krajobrazowego „Dolina Kamionki”.

Łowyń

Duża wieś sołeczka w gm. Międzychód, przy drodze z Międzychodu do Miedzichowa i do Pszczewa.

Lokowana w 1407 r. przez biskupa Wojciecha Jastrzębca. W latach 1934-1976 siedziba gminy lub gromady Łowyń. Przy szosie zabudowania szwedzkiej fabryki balkonów „Balco”.

Neobarokowy kościół z 1927 r. zbudowany dla utworzonej w 1924 r. parafii. Odnowiony w 1990 r. Przy kościele pomnik Jana Pawła II. W ogrodzie przy plebanii znajduje się natomiast pomnik Tadeusza Kościuszki, odsłonięty w maju 1945 r. i będący

prawdopodobnie pierwszym na ziemiach polskich pomnikiem odsłoniętym po II wojnie światowej.

Ok. 3 km na zach., na skraju wsi **Świąchocin** znajduje się sześciokondygnacyjna, drewniana wieża widokowa o wys. 18,7 m.

Dormowo

Wieś sołecka w gm. Międzychód, nad Dormowską Strugą i jeziorami: Dormowskim (pow. 25 ha i 13 m głęb.) i Dormowskim Małym (3,1 ha), przy drodze do Gorzynia.

Po raz pierwszy wzmiankowana w 1469 r.

Nad jez. Dormowskim wznosi się Szwedzka Góra – prawdopodobnie dawne grodzisko. Okoliczne wzniesienia nazywane są Dormowskimi Górami. Wśród nich Królewska Góra (116 m n.p.m.).

We wsi **pomnik** z 1920 r. (odbudowany w 1948) ku czci poległych w I i II wojnie światowej. Przy drodze do Głazewa kapliczka z XIX w.

Przez wieś przebiegają szlaki: czarny z Gorzynia oraz żółty z Międzychodu do Wierzbna.

Zielomyśl

Wieś w gm. Pszczew. Po raz pierwszy wzmiankowana w 1403 r. jako własność biskupów poznańskich. W 1778 r. urodził się tutaj Antoni Melchior Fijałkowski arcybiskup metropolita warszawski w latach 1857-1861, teolog i działacz patriotyczny. W 1944 r. Niemcy wybudowali we wsi fortyfikacje stanowiące element tzw. Trzcielskiej Pozycji Przesłaniania. Na zach. od wsi wznosi się Góra Trębacza (97,3 m n.p.m.), na której w 2015 r. zbudowano drewnianą wieżę widokową.

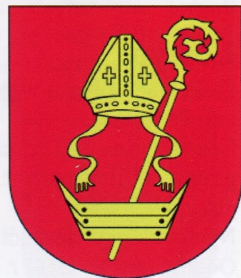
Jej nazwa nawiązuje do okresu wojen szwedzkich. Ze szczytu wzniesienia trębacz zwoływał dźwiękiem trąbki żołnierzy wojsk szwedzkich, rozproszonych po bitwie, która miała tu miejsce. W pewnym momencie, podczas gry trafiła go kula, od której zginął i nie dokończył granej melodii.

Pszczew

Wieś gminna w pow. międzyrzeckim, w woj. lubuskim, nad jeziorem Kochle zwanym też Pszczewskim lub Miejskim (pow. 69 ha, głęb. 18 m) oraz jez. Szarcz (pow. 169 ha, głęb. 14,5 m), przy nieczynnej linii kolejowej z Międzyrzecza do Międzychodu.

Ok. 1,9 tys. mieszkańców.

Po raz pierwszy wzmiankowany w 1256 r. Prawa miejskie otrzymał w 1288 r. W 1298 r. utw. Archidiaconat Pszczewski obejmujący 60 parafii i sięgający aż do Odry.

W czasach I Rzeczypospolitej miejscowość stanowiła własność biskupów poznańskich. W XIX i pocz. XX w. ważny ośrodek walki o polskość. Prawa miejskie utracił w 1945 r. Na przeciwległym do miejscowości brzegu jez. Miejskiego zachowały się pozostałości wczesnośredniowiecznego grodu obronnego z IX w., zniszczonego w 1157 r. przez wojska cesarza Fryderyka Rudobrodzkiego.

Najcenniejszym zabytkiem Pszczewa jest okazały **kościół** paraf. pw. św. Marii Magdaleny. Zbud. W latach 1632 – 1654 w stylu późnorenansowym na miejscu wcześniejszego, spalonego przez Szwedów. Wyposażenie wnętrza barokowe. W ołtarzy głównym obraz św. marii magdaleny z XVII w. i kopia obrazu MB Rokitniańskiej.

Nad wejściem do kaplicy św. krzyża najcenniejszy z obrazów przedstawiający MB wśród aniołów z ok. 1530 r. Po przeciwnej stronie ulicy **dwór-plebania** z XVIII w., nieopodal którego pozostałości grodu obronnego z IX-XI w.

Zachowany średniowieczny układ urbanistyczny dawnego miasta. W rynku, w tzw. **Domu Szewca** – szachulcowym budynku z XVIII w. **Izba regionalna**. Niedaleko głąz-**pomnik** bohaterów walki o polskość z 1964 r. Na skraju Pszczewa, nieopodal jez. Chłop prywatny **skansen pszczelarski**.

Trzciel

Miasto w pow. międzyrzeckim i woj. lubuskim, nad rzeką Obrą i jez. Młyńskim i Wielkim, przy drodze z Poznania do Rzepina. Znany ośrodek wikliniarstwa, plecionkarstwa i uprawy szparagów.

W przeszłości miasto podzielone było na prawobrzeżny Trzciel Stary oraz lewobrzeżny Trzciel Nowy, mające swoje własne rynki. Po raz pierwszy wymieniany w 1307 r. Jako miasto wzmiankowany w 1394 r. Od 1407 r. siedziba parafii. W XVIII w. na lewym brzegu Obry założono tzw. Nowy Trzciel.

Kościół paraf. pw. św. Wojciecha, neogotycki z 1824 r. Wieże o wys. 42 m dobudowano w 1901 r. Przy ul. Mickiewicza remiza OSP powstała w wyniku przebudowy dawnej synagogi z lat 20. XX w., zniszczonej przez hitlerowców.

Na pn. od miasta, przy drodze do Jabłonki Starej, nieopodal brzegu jez. Żydowskiego znajduje się jeden z największych w tej części Polski cmentarzy żydowskich o pow. 0,65 ha. Najstarszy z zachowanych nagrobków pochodzi z 1779 r. Przy drodze w 2014 r. odsłonięto granitową tablicę pamiątkową.

Przez miasto przechodzi szlak niebieski z Ujścia, Międzyzochodu i Pszczewa do Zbąszynia i Leszna.

Obra

Lewy dopływ Warty o dł. 164 km. Swój początek bierze nieopodal Koźmina Wlkp., a uchodzi do Warty w ok. Skwierzyny.

Posiada dość zawiły system rzeczny. Częściowo skanalizowana. W swoim dolnym biegu przepływa m.in. przez Kościan, Zbąszyń i Trzciel. Wykorzystywana do uprawiania turystyki kajakowej.

Czarcia Góra

Wzniesienie położona na płd. od wsi Pąchy w kierunku Zachodzka w gm. Miedzichowo, w lasach Nadl. Bolewice. Najwyższe punkt w tym rejonie o wys. 110 m n.p.m. Tuż obok niego wznosi się drewniana tzw. Wieża Marii, wybudowana na fundamentach dostrzegalni przeciwpożarowej z 1888 r. Za odtworzenie wieży Nadleśnictwo Bolewice otrzymało główną nagrodę w ogólnopolskim konkursie „Moderniczacja Roku 2005” w kategorii „obiekty przemysłowo-inżynieryjne”.

Łomnica

Wieś sołecka w gm. Zbąszyń, położona wśród lasów, na południe od drogi z Nowego Tomysła do Zbąszynia.

Po raz pierwszy wzmiankowana w 1428 r. W dawnych wiekach znana z wytopu szkła. Ciekawym zabytkiem jest drewniany **kościół** św. Wawrzyńca, wzniesiony na planie krzyża w 1770 r., z osmioboczną częścią centralną i wspartą na czterech kolumnach, umieszczoną nad nią wieżą z krytą blachą kopuła. Wyposażenie wnętrza barokowe, podobnie, jak pochodząca z tego samego okresu polichromia z postaciami Chrystusa, Najświętszej Marii Panny, św. Wawrzyńca i św. Brygidy oraz ciekawa ambona w kształcie łodzi.

Podczas remontu kościoła w 2012 r. znaleziono tutaj niewielki rysunek z ok. 1750 r. wykonany na jedwabnym płótnie, który przypomina wizerunek Chrystusa z chusty z Manoppello, według tradycji chrześcijańskiej będący chustą świętej Weroniki.

Jego autentyczność potwierdzał wydany przez Stolicę Apostolską certyfikat.

Przed wejściem do kościoła dwie późnobarokowe figury świętych wykonane z piaskowca. Obok świątyni zabytkowa drewniana **dzwonnica**, także z 1770 r.

Nieopodal w dużym parku z alejkami grabowymi pozostałości dawnego **zespołu dworskiego**. Kopie dwóch szachulcowych **oficyn** z Łomnicy umieszczono w odtworzonym układzie wielkopolskiej wsi w Wielkopolskim Parku Etnograficznym w Dziekanowicach. Na skraju parku mauzoleum rodziny Opitzów.

Na cmentarzu **pomnik** trzech powstańców wielkopolskich poległych w trakcie potyczki z 10/11 stycznia 1919r. Przysiółkiem Łomnicy jest położona ok. 3 km na płd.-wsch. **Szklana Huta**. W 1873 r. urodził się tutaj Hans Stosch, późniejszy założyciel jednego z największych w Europie - Cyrku Sarrasani.

W pobliżu wsi, na pagórku wydmowym znajduje się wieża obserwacyjna.

Zbąszyń

Miasto w zach. Wielkopolsce nad jez. Zbąszyńskim (Błądno, pow. 742 ha, głęb. 9,5 m) i rzeką Obrą, przy liniach kolejowych z Poznania do Berlina i do Wolsztyna oraz szosie z Poznania do Świebodzina. Ok. 7,2 tys. mieszkańców.

Nazwa miasta wywodzi się od nazwy osobowej Zbąsza, pochodzącej od imienia Zbąd.

Po raz pierwszy wzmiankowany w 1231 r., jako gród kasztelański. Prawa miejskie otrzymał w końcu XIII w. (w 1303 r. wymieniony jest mieszczanin ze Zbąszynia).

Intensywne walki w okresie powstania wielkopolskiego, przyczyniły się do włączenia Zbąszynia do państwa polskiego. Do 1939 r. miejscowość graniczna.

Ważny ośrodek kultury ludowej, kultywujący tradycję gry na koźle. W regionie zbąszyńskim zachowała się tradycja gry na tym instrumencie, a także ich budowy.

W mieście znajduje się jedyna w Polsce **Filharmonia Folkloru Polskiego** i jedyna w Polsce szkoła muzyczna, gdzie uczy się dzieci gry na instrumentach ludowych.

W centrum miasta rynek, na którym **pomnik** koźlarza, a w jego pierzei **Muzeum Ziemi Zbąszyńskiej**. Nieopodal rynku, nad Obrą znajduje się jedyny w Polsce **pomnik**

papieża Jana Pawła II w kajaku, odsłonięty w 2009 r..

Przy ul. Senatorskiej **kościół** NMP Wniebowziętej,

późnobarokowy z lat 1779-1796,

z dwoma wieżami przykrytymi blaszanymi hełmami.

Wewnątrz m.in. nagrobki Stefana

i Zofii Garczyńskich. Nieopodal (ul. Senatorska 21)

w sklepie mięsnym oryginalne **ściany** wyłożone

secesyjnymi kafelkami z 1904r.

Pomiędzy centrum miasta, a jeziorem zachowane

elementy dawnej twierdzy wzniesionej w latach

1613-1627 – **wieża bramna** nieistniejącego zamku,

zniszczonego przez Szwedów oraz pozostałości

bastionów i wałów kurtynowych

Chrośnica

Wieś w gm. Zbąszyń, na południe od szosy wojewódzkiej z Nowego Tomysła do Zbąszynia.

Po raz pierwszy wymieniana w 1489 r. Podczas powstania wielkopolskiego opanowana przez Polaków, stając się bazą wypadową w kierunku Zbąszynia.

Postawiona obok współczesnego kościoła pw. Nawiedzenia N.M.P dzwonnica jest **pomnikiem** 19 ofiar II wojny światowej

Nowy Tomyśl

Miasto powiatowe nad Szarką, przy linii kolejowej z Poznania do Berlina, na południe od autostrady A-2, przy drogach do Wolsztyna, Poznania, Pniew i Zbąszynia. Ok. 14,5 tys. mieszk.

Najmłodsze miasto przedrozbiorowej wielkopolski, lokowane w roku 1786 przez Feliksa Szoldrskiego – syna słynnej „Białej Damy” z Kórnika, jako centralny ośrodek rzemieślniczo-handlowy dla obszaru kolonizacji olęderskiej. Od 1848 r. siedziba landrata.

Ciekawy układ urbanistyczny z dwoma rynkami (pl. Niepodległości i pl. Chopina) połączonymi ulicą Mickiewicza (dawna nazwa Żłota).

Na pl. Chopina poewangelicki **kościół** Serca Pana

Jezusa z 1778-80 r. Obok **pomnik** F.Chopina. Przy ul. Piłsudskiego neoromański **kościół** NMP Nieustającej Pomocy

z 1895 r., powiększony w 1925 r. na pl. Niepodległości dawny **ratusz** (obecnie Sąd Rejonowy) i **pomnik** powstańców wielkopolskich. Obok nich największy na świecie kosz wiklinowy o dł. 19 m, szer. 9 m i wys. 9 m. Do jego budowy użyto 12 ton wikliny i 11 ton rur metalowych na szkielet konstrukcji.

Okolice miasta słyną z uprawy wikliny i plecionkarstwa, a także z uprawy chmielu.

Tradycje te utrwała i pielęgnuje działające od 1985 r. **Muzeum Wikliniarstwa i Chmielarstwa** – oddział Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, umiejscowione w drewnianym budynku osadnika olęderskiego z końca XVIII w. oraz zrekonstruowanej stodole z charakterystycznym tępem, czyli nadbudowanym poddaszem do suszenia chmielu i przechowywania wikliny, które znajdują się w Parku Feliksa (pow. 34 ha). Obok muzeum, na pow. 5 ha, od 1974 r. znajduje się **ogród zoologiczny**.

